

DOI: 10.21005/pif.2018.34.C-04

ANALYSIS OF THE GREEN SYSTEM IN CIECHOCINEK HEALTH RESORT

ANALIZA TERENÓW ZIELENI MIEJSKIEJ W UZDROWISKU CIECHOCINEK

Wiesława Gadomska

dr. inż. arch.

Wioletta Wasyliak

mgr inż. arch. kraj.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Katedra Architektury Krajobrazu

ABSTRACT

Thanks to brine springs, Ciechocinek is a well-known Polish health resort. The article presented here, describes an analysis of the Ciechocinek urban green areas and its impact on the usability, functionality and aesthetics of public places. The concept of land development in the vicinity of Graduation Towers has been performed. The analyses and design works presented in this study, will definitely increase the attractiveness of the city.

Key words: green system, public space, tourism

STRESZCZENIE

Ciechocinek jest znanym miastem uzdrowiskowym w Polsce dzięki źródłom solankowym. W artykule przedstawiono analizę terenów zieleni miejskiej Ciechocinka i jej wpływu na użyteczność, funkcjonalność i estetykę miejsc publicznych. Wykonano koncepcję zagospodarowania terenu w sąsiedztwie Tężni Solankowych. Dokonane analizy i prace projektowe wpłyną na zwiększenie atrakcyjności miasta.

Słowa kluczowe: system zieleni, przestrzeń publiczna, turystyka

1. INTRODUCTION

From the earliest times, trips to health resorts have been a form of leisure, relaxation and treatment. As early as antiquity, the areas in which hot springs have been discovered attracted roman nobles who initiated this trend; there were as many spas constructed then as there were monuments of culture. The positive aspects of the therapeutic bath were quickly noticed by muslims, in particular turks and arabs. It was then that the turkish baths, known to this day, originated. In poland, as early as the 13th century, the świdnicki dukes used the services of thermal springs in cieplice. They were the first to go down in polish history of health resorts. Józef dietl, professor of the jagiellonian university, is considered to be the pioneer of balneology; in the 19th century, he rendered the health resort in szczawnica famous [5].

The spa town of Ciechocinek, one of the best health resorts in Poland, has been known since the 13th century. It owes its high position in the ranking to rich brine springs with therapeutic properties, to the beautiful Park Zdrojowy (Spa Park), and to Brine Graduation Towers which are the largest in Europe. Rich greenery that fills up every part of the town, combined with historical buildings, provide visitors with the feeling of relaxation during their strolls about Ciechocinek.

Health-resorts in Poland serve important therapeutic and rehabilitation roles. Interesting land development and diverse functionality, all mixed up with varying greenery, offers visitors leisure, recreation, and active spending of free time. A health resort is either an entire locality or its area, distinguished by a specific climate with exceptional properties or mineral waters which are used for treatments, bathing or drinking [8].

In Poland, there are many places in which natural environmental resources are made use of. According to the Ministry of Health, they can be divided in two ways: in terms of medicinal resources found in a particular area (therapeutic mud health resorts, spas, and mixed health resorts) and in terms of geographical location (Fig. 1).

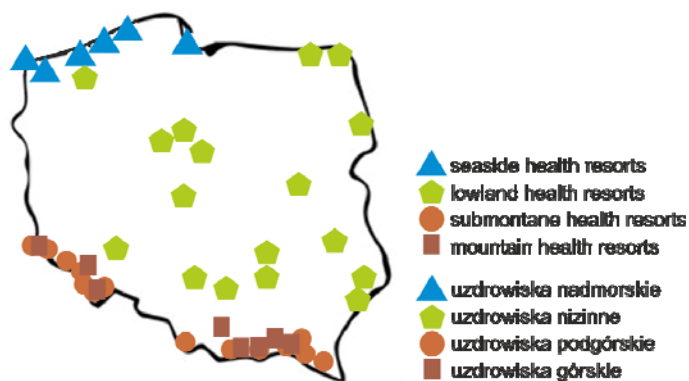

Fig. 1. The division of health resorts in poland according to geographical location. Source: own study
Ryc. 1. Podział uzdrowisk w Polsce ze względu na położenie geograficzne. Źródło: opracowanie własne

Pursuant to Article 34 of the Act of 28 July 2005 on health resort treatment, health resorts and areas of health resort protection and health resort communes, the status of a health resort can be granted to an area that satisfies the conditions not only in terms of medicinal resources and an appropriate climate, with health resort treatment facilities; in addition, the area must meet the requirements in relation to the environment, which are laid down in regulations on environmental protection.

Within a health resort, three types of protection zones are designated and marked "A", "B", and "C". For the functioning of a health resort, the most important is the "A" zone which includes physiotherapy centres, spa hospitals, and sanatoriums as well as other facilities which are to render service to visitors and patients during their therapeutic stay. Throughout the area of the health resort, there is a ban on the location of industrial

plants, single-family and multi-family housing except the existing buildings, and conducting agricultural and other types of activities. The percentage share of green areas within the "A" zone should not be less than 75% [9].

The health resort areas are characterised by detailed development of large green areas. The Spa Park, promenades, and pump-rooms are among the most important public areas in a health resort. Spa Parks should serve a strictly defined role. In their design, they are frequently combined with water ponds, bandshells, water fountains, fountain jets, meadows and gardens which serve a decorative function. Spring outlets were the beginnings of the establishment of the parks. People were more willing to stay in these areas, which contributed to the construction of walking galleries. Over time, pump-rooms were created and planted around with rich vegetation, often imported from distant countries. With the growing demand, the areas of parks were expanded and offered numerous attractions to health resort visitors [7].

The prominent designers of historical Spa Parks which are an inseparable element of the spatial arrangement of health resorts include Henryk Marconi, Maria Lanci, Karol Schwartz, and Franciszek Szanior [6]. In the 19th century, in the health resort of Ciechocinek, there was a development of greenery systems, which is actually owed to Franciszek Szanior. He graduated from the Paris School of Tree Breeding, was involved in the preparation of *inter alia* the design of the Ujazdów Park, the Krasiński Garden, the Saxon Garden, and of three parks of Ciechocinek, namely Park Zdrojowy (the Spa Park), Park Tężniowy (the Graduation Tower Park), and Park Sosnowy (the Pine Park). Szanior gained his experience while undergoing a training in the Botanical and Pomological Garden in Warszawa. In 1879, together with Edmund Jankowski, he was the founder of the first specialist gardening journal in Poland, namely "Ogrodnik Polski" [1].

2. RESEARCH WORK METHODOLOGY AND THE TERRITORIAL RANGE OF THE AREA UNDER STUDY

The selected area of the town was subjected to research work in order to distinguish the attractive places of the health resort as well as the places in need of adaptation works. The results of conducted analyses indicated the areas that should be paid attention to in order to expand the tourism offer of Ciechocinek, and to improve the aesthetic qualities of the public space. The aim of the public area selected in order to formulate a concept of development is to create an additional place of leisure and recreation. The project was set up with visitors and town dwellers of all ages in mind; it will have a positive effect on the development of tourism and the usefulness of the particular place.

The territorial range of the study is limited to the "A" zone of the health resort of Ciechocinek, with an area of approx. 144 ha. The most distinctive feature of the particular area is greenery which covers a considerable 79% of the area [8]. This is a system of three parks, namely the Spa Park, the Graduation Tower Park, and the Pine Park, connected with numerous squares, green squares, and promenades.

3. A DESCRIPTION OF THE GREENERY SYSTEM IN THE HEALTH RESORT OF CIECHOCINEK

A health resort should not only be associated with health care and rehabilitation, and it is not limited to sanatoriums, health resort hospitals, boarding houses, pump-rooms and bathing facilities. A health resort also includes all structures, recreational areas, equipment and landscaping elements, harmoniously integrated into the landscape. The natural setting for particular architectural structures is greenery. These are places which provide visitors with relaxation, leisure and various ways of spending free time [6].

The Spa Park

The beginnings of the Spa Park date back to 1844 when, at the meeting of the Baths Construction Committee, a decision was taken to build a walking gallery along with a walking garden near the old spring No 3. In 1852, the first trees – horse-chestnuts and poplars – were planted near the walking gallery, and surrounded on each side by three flower beds. At that time, until 1873, famous gardeners took care of the Park, namely the “Westfel” gardener, Barański, Antoni Suchorzyński and Walenty Kaliciński who arrived on the recommendation of Professor Jerzy Aleksandrowicz.

In the years 1872–1875, there was a breakthrough in the history of the Spa Park, which was then called the Central Park, as the walking gallery and its complete surroundings burnt down. As part of the reconstruction, a project was set up by an employee of the Botanical Garden in Warsaw, Hipolit Cybulski, who was assisted in his work by Professor Jerzy Aleksandrowicz. In the next years, Franciszek Szanior was involved in the improvement and development of the project; according to his plans, the Park was extended, the area was raised with fertilised soil, 6,000 trees were planted, the area was fenced, 20 iron lamps were erected, and, in 1880, a new gallery was built in the location of the burnt down one. The so-called “Kursal” was established, a wooden pavilion in the Swiss style, with its own brine spring, a roofed walking gallery and a pump-room. It is a beautiful post and beam construction covered with clapboards, with original details in the form of floral rosettes. In 1898, Leopold Grzelecki took over care for the Park with the help of two gardeners, Messrs. Malinowski and Bronisławski. In 1909, the famous Zakopane-style bandshell was built according to the design of Waldemar Feders.

By 1983, many favourable changes were introduced into the entire park landscaping project and the species composition of the vegetation. The Park occupied an area of 16 ha, and had an elongated rectangular shape. The main part, i.e. that from Kościuszki Street to the Pump-Room, was the most extended, maintained in the free composition, and had as many as 91 tree species. Near the entrance from Kościuszki Street, there is a large pond with a pier, inhabited by water- and mud-birds (Fig. 2). On the right side of the main entrance, a red brick building with interesting architecture was constructed; it served the function of the town library with the early museum. Formerly, it was used as a pumping station for brine water from the nearby “Grzybek” fountain. On the left side of the main entrance, an aviary is situated where visitors can admire peacocks. The centre of the Park is occupied by the Pump-Room with the “Bristol” café and restaurant, with a large flower bed in its front, every year filled with annual vegetation. Behind the Pump-Room, there is the Bandshell and a wide promenade surrounded by rows of shaped Crimean lime trees was constructed along the centre of the Park (Fig. 3). The promenade ends with the “Jaś i Małgosia” (*Hansel and Gretel*) fountain which is as famous as the Graduation Towers in Ciechocinek. On the left side of the fountain, there are tennis courts and a building that used to serve as a bowling alley. Near the entrance to the Park from Warzelniana Street, a building of the “Promień” club is situated, which was built around 1920, and, nearby, there is a public toilet building. The section from the Pump-Room to Solna Street has a free layout, is designed for pedestrians and provides visitors with leisure and contact with nature. At the very end, there is an area for having a picnic on an extensive meadow [2].

Currently, the entire area is equipped with technical infrastructure, park benches, waste paper baskets, hardened pedestrian pathways and features lighting of distinctive plants and a fountain in the pond. The area of the Park became subject to a renewal programme for the years 2009–2013. The scope of the project included the renewal of the entire area. During these period, the following works were performed:

- the construction of two double ornamental entrance gates,
- renovation of the fountains, including their illumination,
- alteration of the ponds, including their illumination,
- replacement of benches and waste paper baskets,

- renovation of pedestrian pathways,
- the felling of dead trees and the planting of replacement trees,
- complementing the biological barrier from the side of Traugutt Street,
- the reconstruction of lawns on an area of 8 ha, and protecting them against moles,
- the construction of a toilet,
- the construction of a new aviary and supplementing it with additional bird species [4].

Additionally, undertaking the renewal activities had a positive effect on the entire Park. Large clusters of self-sown plants were removed. This had an advantageous effect on the aesthetic qualities, increased the visibility and enhanced the safety in the Park. In the section for pedestrian, two wooden summer houses were erected, which will offer an additional place of relaxation.

Fig. 2. A pond in the Spa Park. Source: Fot. W. Wasyluk
Ryc. 2. Staw w Parku Zdrojowym. Źródło: fot. W. Wasyluk

Fig. 3. A bandshell in the Spa Park. Source: Fot. W. Wasyluk
Ryc. 3. Muszla Koncertowa w Parku Zdrojowym. Źródło: fot. W. Wasyluk

The Graduation Tower Park

In 1875, a garden for pedestrians was established along the Graduation Tower No 1, which resulted in the commencement of works on the Graduation Tower Park (Fig. 4). The entire area was equipped with benches, swings, gaming devices, and Giant's Stride rope swings. Starting in 1907, the area was developed according to the design of Franciszek Szanior; from Gdański Square to the Graduation Towers, the Park was planted with trees and shrubs, and paths for pedestrians were designated [3].

Fig. 4. The Graduation Tower Park – Graduation Tower No 1. Source: W. Wasyluk
Ryc. 4. Fragment Parku Tężniowy – Tężnia nr 1. Źródło: W. Wasyluk

Doctor Tadeusz Chrapowicki developed the design in 1930, and it helped the decision on the commencement of the construction of the Health Park between the Graduation Towers to be taken. The plans included the construction of a therapeutic complex offering

leisure and meals, a therapeutic and entertainment complex with a thermal-brine swimming pool and an open-air kindergarten and a sports complex. The plans began to be implemented in 1931. The swimming pool complex was constructed first according to the technical design of architect R. Gutt and engineer A. Szniolis, along with the open-air kindergarten. The greenery within the area of the swimming pool complex was designed by Zygmunt Hellwig. The tall tree stand fulfils both aesthetic and functional functions, protecting visitors from the sun. Clusters of shrubs and hedgerows form plots which enable isolation from the crowded beach [2].

The next stage was the construction of sports facilities along with the town stadium, and the extension of the Graduation Tower Park including the connection with the Health Park. The whole forms a geometrical, plot-based layout. The paths for pedestrians intersect each other at a right angle and separate plots of trees and shrubs alternately with the lawn parts. The Park was isolated from Tężniowa Street with a dense tree stand. At that time, the entire area occupied 25 ha, and was located within the limits of the Graduation Towers, and to the east of Graduation Tower No 1 [2].

Until 1983, the layout of the Park did not change. The variety is ensured by the differences in the area altitude level of up to 2.5 meters, which, in combination with dense vegetation clusters, form separate interiors providing strollers with calm and relaxation among greenery. In the eastern part of the Park, a wide promenade surrounded by a row of small-leafed limes is situated. In 1961, on the 125th anniversary of the health resort of Ciechocinek, a bust of Stanisław Staszic was erected in the centre of the square. In addition, variety is added to the entrance from the side of Gdański Square with the famous floral clock that is composed in its entirety from annual plants [2].

The area of the Park became subject to a renewal programme for the years 2009–2013. As part of the project, renewal of the entire area was carried out. The following works were performed:

- 270 trees and 700 m² of shrubs were removed due to disease and deadwood. Within the area of the Park, replacement plantings were performed.
- approx. 15 ha of lawns were replaced and protected against moles,
- landscaping elements, benches and wastepaper baskets were replaced,
- sites for active leisure were constructed as part of a provision of the local area development plan. The following were constructed as well: tennis courts, a bicycle area, an open-air gym, a climbing wall, fountains, an open-air kindergarten, and a rope course. In addition, the area was equipped with a tennis courts facility building, a café and a pump-room, enclosed structures and new footpaths [4].

The intended purposes that were not successfully accomplished include the restoration of the previous function of the thermal-brine swimming pool and the reconstruction of its entire area, and the alteration of the sports field with new stands, lighting and supply base.

The Pine Park

In 1850, the area of the Pine Park was connected to Ciechocinek as sandy dunes. As early as the end of the 19th century, two-year-old Scots pine seedlings were planted there according to Szanior's design. The uneven coverage of the Park with vegetation is due to the local dumping of therapeutic mud from the Spa House located nearby.

By 1983, the free layout of the Park with paths for pedestrians leading to each zone was maintained. Dense plantings offer visitors calm and relaxation, according to individual needs [2].

Currently, the Park occupies an area of approx. 8 ha, and became subject to a renewal program for the years 2009–2013. The scope of the project included the renewal of the entire area. During this period, the following works were performed:

- 30 Scots pine trees were removed,
- the technical condition of the paths for pedestrians was improved,
- all benches along with wastepaper baskets were replaced,
- the sports field was illuminated and reconstructed,
- new plantings were performed and new flower beds were constructed,
- 41 lighting lamps were replaced [4].

The renewal carried out in the Pine Park contributed to the improvement of the functionality of all zones, the aesthetic qualities of the Park were enhanced and the safety was improved.

Zygmunt Hellwig's Greenery Parterres

Hellwig's Parterres are located within a ground lowering between Armii Krajowej Street and Nieszawska Street (Fig. 5). From the north-east, they border with Baths No 3 and Baths No 4. They were designed by Assistant Professor Zygmunt Hellwig in 1934. They are an elongated passageway surrounded on both sides with rich compositions made of annual plants. In front of the entrance to Baths No 3, the famous floral carpet is situated. Its composition and arrangement are changed every year; it is composed of approx. 100-120 thousand species of plants with beautiful flowers and ornamental leaves. The flowerbeds are accompanied by extensive grasslands and single trees. In front of the entrance to Baths No 4, there is a fountain surrounded by multi-coloured flowerbeds [2].

The area of the Parterres became subject to a renewal programme for the years 2009–2013. During this period, the intended purpose to replace wall edgings throughout the area was accomplished [4]. Additionally, throughout the area, lawns were renewed, an automatic irrigation system was installed and landscaping elements were replaced. The fountain and the surrounding flower beds were renovated. This contributed to an increase in tourism volume in the area; health resort visitors could enjoy the fresh air better.

Fig. 5. The Floral Carpet – Hellwig's Parterres. Source: W. Wasylík
Ryc. 5. Dywan Kwiatowy – Partery Hellwiga przy Łazienkach nr III
Źródło: fot. W. Wasylík

4. FUNCTIONAL AND SPATIAL ANALYSIS – PEDESTRIAN TRAFFIC VOLUME

An analysis of the pedestrian traffic volume was carried out in order to assess the quality of the land development, its equipment with technical infrastructure and the provision of places for recreation as well as active and passive leisure (Fig. 6). Having analysed the study results, places most willingly visited by tourists were identified as well as those with a medium, low, and negligible volume of pedestrian traffic.

Throughout the area under analysis, six places with the highest volume of pedestrian traffic were determined. These include: the centre of "A" zone i.e. an area in the Spa Park

near the Bandshell and the Pump-Room, an area near the pond, Gdański Square with the Floral Clock, the promenade (Tężniowa Street), and the area near the “Grzybek” fountain. The well-designed space equipped with technical infrastructure, offering visitors places for varied forms of spending free time, attract health resort visitors, tourists and inhabitants.

In order to enhance the tourism potential of the health resort of Ciechocinek, it is necessary to work on the enrichment of places that are not tourist attractions. An aesthetically developed area equipped with technical devices, ensuring interesting possibilities for spending free time in the fresh air, will be of interest not only to the local population. Ciechocinek used to attract masses of tourists and was famous for its thermal-brine swimming pool complex. In the summer, people from the entire voivodship arrived to use the attractive services of the health resort. Its exclusion from the offer of Ciechocinek’s attractions has been a huge loss for the town budget. Its rehabilitation and restoration of the functioning would provide a positive aspect to the health resort through the enrichment of the publicly available tourist zone.

FUNCTIONAL AND SPATIAL ANALYSIS

– pedestrian traffic volume

ANALIZA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

- natężenie ruchu pieszego

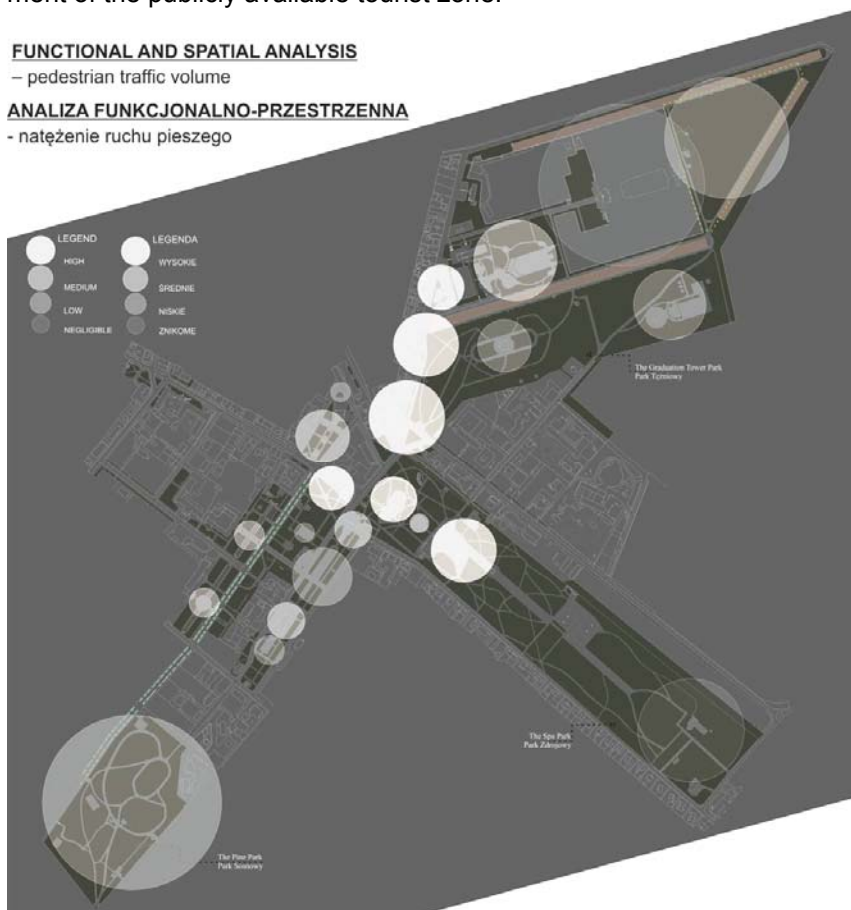

Fig. 6. Functional and spatial analysis – pedestrian traffic volume. Source: own study
Ryc. 6. Analiza funkcjonalno-przestrzenna – natężenie ruchu pieszego. Źródło: opracowanie własne

5. THE CONCEPT OF DEVELOPMENT OF THE PUBLIC SPACE

The public space within the Graduation Tower Park is the so-called Health Park. The conducted analysis of the pedestrian traffic volume indicates low interest in this particular area. In order to increase tourism volume in this place and primarily encouraging people to spend time in this area, the following are required: its development, an improvement

in the aesthetic qualities, equipping the place with technical infrastructure and provision of places for a longer stay (Fig. 7).

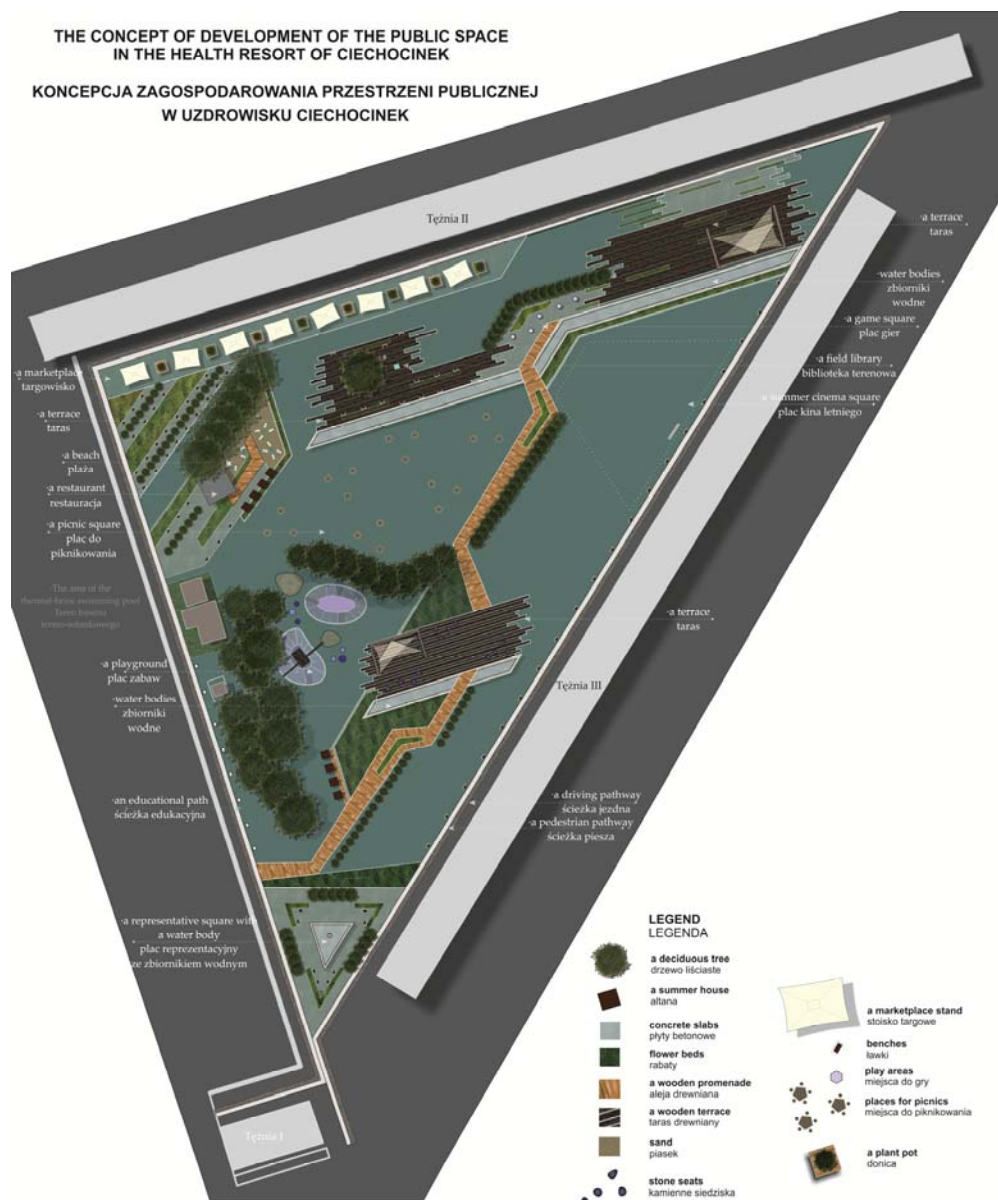

Fig. 7. The concept of development of the public space in the health resort of Ciechocinek. Source: own study
Ryc. 7. Konceptcja zagospodarowania przestrzeni publicznej w uzdrowisku Ciechocinek. Źródło: opracowanie własne

The main assumption was to create a recreational space fitted into the nature of historical health resort buildings and into the requirements of “A” zone as regards health resort protection and preservation maintenance. It was important to maintain the smooth connection of the architecture of Graduation Towers with the designed space and to introduce innovative solutions based on historical knowledge. The other, equally important design assumptions include:

- the creation of a recreational space – open to the public, original, and friendly to people of all ages, health resort visitors, tourists and the town dwellers,
- taking into account the needs of the elderly, the disabled, the adults, children and youngsters.

- equipping the entire area in technical infrastructure,
- the establishment of a point of sale for local sellers and their regional products,
- the establishment of a place for small children,
- the presentation of history of the health resort and the town in the form of an educational path,
- the improvement of the image and the entire surroundings of the existing restaurant.

6. CONCLUSION

Ciechocinek health resort has great green areas which in „A” zone reach 80% of the area. Spa Park, Graduation Tower Park, Pine Park and numerous squares and green squares are most important in urban green areas. Annually composed floral carpets are extra attractions. Greenery provides visitors with the feeling of relaxation, active and passive leisure as well as has a positive impact on the whole health resort treatment.

Presented project of development was created in a public area of Park Tężniowy (the Graduation Tower Park) as „Park Zdrowia”. Landscaped leisure area counts people’s needs in every age and serves both residents and patients, as well as tourists visiting the town. Proposed analysis and projects are going to impact on enhancement of attractiveness of Ciechocinek.

ANALIZA TERENÓW ZIELENI MIEJSKIEJ W UZDROWISKU CIECHOCINEK

1. WSTĘP

Od najdawniejszych czasów wyjazdy do uzdrowisk były formą wypoczynku, relaksu i leczenia. Tereny, na których odkryto ciepłe źródła, przyciągały już w starożytności możnowładców rzymskich. Byli oni prekursorami tej dziedziny, kąpieliska budowano równo z pomnikami kultury. Pozytywne aspekty leczniczej kąpeli szybko zauważyli Muzułmanie, w szczególności Turcy i Arabowie. To wtedy powstały łaźnie tureckie, znane po dzisiejsze czasy. W Polsce już w XIII wieku książęta Świdniccy korzystali z usług term w Cieplicach. To one, jako pierwsze zapisały się w polskiej historii uzdrowisk. Za twórcę balneologii uważa się profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego – Józefa Dietla, który w wieku XIX w Szczawnicy, rozstawił kurort leczniczy [5].

Wieść o Ciechocinku, jednym z najlepszych miast uzdrowiskowych w Polsce, sięga już XIII wieku. Swoją wysoką pozycję zawdzięcza bogatym źródłom solankowym o właściwościach leczniczych, pięknemu Parkowi Zdrojowemu oraz największymi w całej Europie Tężniami Solankowymi. Bogata zieleń, wypełniająca każdą część miasta w połączeniu z historyczną zabudową, zapewnia kuracjom relaks podczas spacerów po Ciechocinku.

Uzdrowiska w Polsce pełnią ważną rolę leczniczą i rehabilitacyjną. Ciekawe zagospodarowanie terenu, zróżnicowane funkcje, wszystko połączone atrakcyjną zielenią - zapewnia kuracjom wypoczynek, miejsca rekreacji i aktywne spędzanie czasu. Uzdrowisko to cała miejscowość, bądź jej obszar wyróżniający się charakterystycznym klimatem o wyjątkowych właściwościach lub wodami mineralnymi, które wykorzystywane są do zabiegów, kąpeli czy picia [8].

W Polsce jest wiele miejsc, które wykorzystują naturalne zasoby środowiska. Według Ministerstwa Zdrowia można je podzielić na dwa sposoby, pod względem występujących na danym obszarze leczniczych surowców (uzdrowiska borowinowe, zdrojowiska i mieszane) oraz położenia geograficznego. Przeprowadzona została analiza uzdrowisk na terenie Polski, co pokazano na ilustracji nr 1.

Według art. 34 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych status uzdrowiska może być przyznany obszarowi spełniającemu warunki nie tylko pod względem surowców leczniczych, właściwego klimatu, posiadający zakłady lecznictwa uzdrowiskowego, ale również musi spełniać wymogi w stosunku do środowiska, które zostały określone w przepisach o ochronie środowiska.

Na terenie uzdrowiska wyznacza się trzy rodzaje stref ochronnych, którym nadaje się oznaczenia „A”, „B” i „C”. Dla funkcjonowania miasta uzdrowiskowego, najważniejsza jest strefa „A”, w której zlokalizowane są zakłady przyrodolecznictwa, szpitale uzdrowiskowe i sanatoria oraz inne obiekty, które mają przysłużyć się kuracjom i pacjentom podczas pobytu leczniczego. Na obszarze całego terenu obowiązuje zakaz lokalizowania zakładów przemysłowych, budownictwa jednorodzinnego i wielorodzinnego, z wyjątkiem budynków już istniejących, prowadzenia działalności rolniczej i innych. Udział terenów zielonych na obszarze strefy „A” powinien wynosić nie mniej niż 75% [9].

Tereny uzdrowiskowe charakteryzują się szczegółowym zagospodarowaniem dużych terenów zieleni. Park zdrojowy, promenady, pijalnie wód mineralnych to jedne z najważniejszych terenów publicznych w uzdrowisku. Parki Zdrojowe powinny spełniać ściśle określoną rolę. Często w swej kompozycji są połączone ze stawami wodnymi, muszlami koncertowymi, wodotryskami, fontannami, ławkami i ogrodami, pełniącymi dekoracyjną funkcję. Ujścia źródeł były zalążkiem powstawania parków. Ludzie chętniej przebywali w tym obszarze, co wpłynęło na budowy galerii spacerowych. Z biegiem czasu powstawały pijalnie wód, obsadzone dookoła bogatą roślinnością, często sprowadzaną z odległych krajów. Wraz z rosnącym zapotrzebowaniem, tereny parków były rozbudowywane i zapewniały wiele atrakcji kuracjom [7].

Nieodłącznym elementem układu przestrzennego uzdrowisk są parki. Wybitnymi projektantami historycznych Parków Zdrojowych, które są nieodłącznym elementem układu przestrzennego uzdrowisk, byli: Henryk Marconi, Maria Lanci, Karol Schwartz oraz Franciszek Szanior [6]. W XIX wieku w uzdrowisku Ciechocinek nastąpił rozwój systemów zieleni, który zawdzięczany jest właśnie Franciszkowi Szaniorowi. To absolwent paryskiej Szkoły Hodowli Drzew, zajmował się przygotowaniem m.in. projektu Parku Ujazdowskiego, Ogrodu Krasickich, Ogrodu Saskiego oraz trzech ciechocińskich parków: Zdrojowego, Tężniowego i Sosnowego. Swoje doświadczenie zdobywał praktykując w warszawskim Ogrodzie Botanicznym i Pomologicznym. W roku 1879 był założycielem wraz z Edmundem Jankowskim pierwszego w Polsce specjalistycznego czasopisma ogrodniczego „Ogrodnik Polski” [1].

2. METODYKA PRACY I ZASIĘG TERYTORIALNY BADANEGO OBSZARU

Wybrany obszar Ciechocinka został poddany pracom badawczym, w celu wyróżnienia atrakcyjnych miejsc uzdrowiska oraz tych, które wymagają adaptacji. Wyniki przeprowadzonych analiz, ukazały na co należy zwrócić uwagę, aby poszerzyć ofertę turystyczną miasta i poprawić estetykę przestrzeni publicznej.

Na podstawie analizy został wybrany obszar, dla którego opracowano projekt pokazujący przykładowe rozwiązania związane z rewitalizacją terenu publicznego. Teren publiczny, wybrany do stworzenia koncepcji zagospodarowania, ma na celu realizację dodatkowego miejsca wypoczynku i rekreacji. Projekt powstał z myślą o kuracjach i mieszkańcach

w każdym przedziale wiekowym, który pozytywnie wpłynie na rozwój turystyki i użyteczność danego miejsca.

Przedstawiony projekt został usytuowany w strefie "A" uzdrowiska Ciechocinek, której powierzchnia wynosi około 144 ha. Zieleń to najbardziej charakterystyczny element danej strefy i zajmuje aż 79% jego powierzchni [8]. To system trzech parków: Zdrojowego, Tężniowego i Sosnowego, połączonych licznymi skwerami, zieleńcami oraz alejami spacerowymi.

3. OPIS WYBRANYCH SYSTEMÓW ZIELENI W UZDROWISKU CIECHOCINEK

Miasto uzdrowiskowe nie powinno kojarzyć się jedynie z lecnictwem i rehabilitacją. To nie tylko sanatoria, szpitale uzdrowiskowe, pensjonaty, pijalnie wód mineralnych i zakłady kąpielowe. To wszystkie obiekty, tereny wypoczynku, urządzenia i mała architektura, harmonijnie wkomponowane w krajobraz. Zieleń stanowi naturalną oprawę dla poszczególnych obiektów architektonicznych. To miejsca zapewniające kuracjom relaks, wypoczynek i różnorodne spędzanie wolnego czasu [6].

Park Zdrojowy

Początki Parku Zdrojowego to 1844 rok, gdzie na zgromadzeniu Komitetu Budowy Łazienek zapadła decyzja o budowie galerii spacerowej wraz z ogrodem spacerowym przy starym źródle nr 3. W 1852 roku posadzono pierwsze drzewa przy galerii spacerowej – kasztanowce i topole oraz otoczono je z każdej strony trzema klombami. W tym czasie do 1873 roku parkiem zajmowali się słynni ogrodnicy: ogrodnik „Westfel”, Barański, Antoni Suchorzyński i Walenty Kaliciński, który pojawił się z polecenia profesora Jerzego Aleksandrowicza.

W latach 1872-1875 nastąpił przełom w historii Parku Zdrojowego, zwanego wówczas Głównym. Całkowicie spłonęła galeria spacerowa i jej całe otoczenie. W ramach odbudowy powstał projekt, którego autorem był pracownik ogrodu botanicznego w Warszawie, Hipolita Cybulskiego, któremu w pracach pomagał profesor Jerzy Aleksandrowicz. W późniejszych latach udoskonaleniem i rozwinięciem projektu zajął się Franciszek Szaniar, według jego planów park został wydłużony, całość podwyższono nawiezioną ziemią, posadzono 6000 sztuk drzew, teren został ogrodzony, postawiono 20 żelaznych lamp i w miejsce spalonej galerii – w 1880 roku postawiono nową. Powstał tzw. „Kursal”, pawilon drewniany w stylu szwajcarskim, z własnym solankowym źródłem, krytą galerią spacerową i pijalnią wód mineralnych. To piękna konstrukcja słupowo-regłowa, szalowana deskami, z oryginalnymi detalami w formie rozetek kwiatowych. Opiekę nad parkiem w 1898 roku przejął Leopold Grzelecki z pomocą ogrodników, Malinowskiego i Bronisławskiego. W 1909 roku powstała w stylu zakopiańskim, według projektu Waldemara Federsa, słynna muszla koncertowa.

Do 1983 roku wprowadzono wiele korzystnych zmian w całym założeniu parkowym, jak i gatunkowym roślin. Park zajmował wówczas 16ha i miał wydłużony kształt prostokąta. Główna część, czyli od ulicy Kościuszki do Pijalni Wód Mineralnych, była najbardziej rozbudowana, zachowana w kompozycji swobodnej i posiadała aż 91 gatunków drzew. Przy wejściu od ulicy Kościuszki znajduje się rozległy staw z pomostem, gdzie zamieszkuje ptactwo wodne i błotne. Po prawej stronie głównego wejścia, wybudowano budynek z czerwonej cegły, o ciekawej architekturze. Pełnił funkcję biblioteki miejskiej z początkami muzeum. Dawniej służył jako pompownia tłocząca solankową wodę z pobliskiej fontanny Grzybek. Po lewej stronie głównego wejścia znajduje się woliera, gdzie odwiedzający mogą podziwiać pawie. Centrum parku zajmuje Pijalnia Wód Mineralnych z kawiarnią i restauracją „Bristol”, a przed nią duży klomb, co roku wypełniany roślinnością jednoroczną. Za pijalnią znajduje się Muszla Koncertowa, a środkiem parku poprowadzono szeroką aleję spacerową, otoczoną szpalerami formowanej lipy krymskiej. Aleję kończy fontanna „Jaś i Małgosia”, równie słynna, jak Tężnie w Ciechocinku. Po lewej stronie

fontanny znajdują się korty tenisowe z budynkiem, który pełnił funkcję kręgielni. Przy wejściu do parku od ulicy Warzelnianej znajduje się budynek klubu „Promień” powstały około 1920 roku, a nieopodal budynek szaletu. Część od Pijalni Wód Mineralnych do ulicy Solnej ma układ swobodny, spacerowy, zapewnia zwiedzającym wypoczynek i zapoznanie się z przyrodą. Na samym końcu istnieje możliwość piknikowania na rozległej łące [2].

Obecnie cały obszar został wyposażony w infrastrukturę techniczną, ławki parkowe, kosze na śmieci, utwardzone ścieżki alejowe, podświetlenie wyróżniających się roślin oraz fontannę w stawie. Teren parku został objęty programem rewitalizacji na lata 2009-2013. W zakresie projektu była rewitalizacja całego obszaru. W tym okresie zrealizowano:

- budowę dwóch, dwuskrzydłowych, ozdobnych bram wejściowych,
- renowację fontann, w tym ich iluminację,
- przebudowa stawów wraz z ich iluminacją,
- wymiana ławek i koszy na śmieci,
- renowacja ścieżek spacerowych,
- wycinkę drzew obumarłych i nasadzenie drzew zastępczych,
- uzupełnienie biologicznej bariery zaporowej, od strony ulicy Traugutta,
- odbudowę trawników na powierzchni 8ha i zabezpieczenie ich przed kretami,
- budowa WC,
- budowę nowej ptaszarni i uzupełnienie jej dodatkowymi gatunkami ptaków [4].

Dodatkowo po podjęciu działań rewitalizacyjnych, zyskał całokształt parku. Wycięto duże skupiny samosiewów. Wpłynęło to pozytywnie na estetykę, powiększenie widoczności i zwiększenie bezpieczeństwa w parku. W części spacerowej postawiono dwie, drewniane altany, które zapewnią dodatkowe miejsce relaksu.

Park Tężniowy

W 1875 roku założono ogród spacerowy wzdłuż Tężni I, co spowodowało rozpoczęcie prac nad Parkiem Tężniowym. Na całym obszarze rozstawiono ławki, bujaczki, przyrządy do gier i słupy do kołobiegów. Od 1907 roku zagospodarowano teren według projektu Franciszka Szaniora, od Placu Gdańskiego do Tężni, park obsadzono drzewami i krzewami oraz wyznaczono alejki spacerowe [3].

Doktor Tadeusz Chrapowicki opracował projekt w 1930 roku, dzięki któremu zapadła decyzja o rozpoczęciu budowy „Parku Zdrowia”, pomiędzy Tężniami. Plany obejmowały budowę kompleksu leczniczego, zawierającego wypoczynek i posiłki, zespołu leczniczo-rozrywkowego z basenem termalno-solankowym i jordanowskim ogrodem oraz kompleks sportowy. Od 1931 roku zaczęto realizować plany. Jako pierwszy zastał wybudowany kompleks pływalni, wg projektu technicznego arch. R. Gutta i inż. A. Szniolisa, wraz z ogródkiem jordanowskim dla dzieci. Zielen na terenie kompleksu pływalni została zaprojektowana przez Zygmunta Hellwiga. Wysoki drzewostan spełnia funkcje estetyczne, jak również użytkowe, chroniąc odpoczywających przed słońcem. Grupy krzewów i żywopłoty tworzą kwatery, umożliwiające odizolowanie się od zatłoczonej plaży [2].

Kolejnym etapem była budowa obiektów sportowych wraz ze stadionem miejskim, rozbudowa Parku Tężniowego z przyłączeniem Parku Zdrowia. Całość tworzy geometryczny, kwaterowy układ. Alejki spacerowe przecinają się pod kątem prostym, oddzielając kwatery drzew i krzewów, na zmianę z partiami trawników. Park został odizolowany gęstym drzewostanem od ulicy Tężniowej. Cały obszar zajmował wówczas 25 ha i mieścił się w granicach Tężni oraz na wschód od Tężni I [2].

Do 1983 roku układ parku nie uległ zmianie. Urozmaiceniem są różnice wysokości terenu sięgające nawet do 2,5 metra, które w połączeniu z gęstymi grupami roślin, tworzą oddzielne wnętrza, zapewniające spacerującym spokój i odprężenie wśród zieleni. w części wschodniej parku znajduje się szeroka aleja spacerowa, otoczona szpalerem lip drobno-listnych. W centrum placu wniesiono w 1961 roku pomnik popiersia Stanisława Staszica, w rocznicę 125-lecia uzdrowiska Ciechocinek. Dodatkowo wejście od strony Placu Gdań-

skiego urozmaica sławny zegar kwiatowy, którego kompozycja całkowicie wykonana jest z roślin jednorocznych [2].

Teren parku został objęty programem rewitalizacji na lata 2009-2013. W zakresie projektu dokonano rewitalizacji całego obszaru. Wykonano następujące prace:

- usunięcie 270 sztuk drzew i 700 m² krzewów, ze względu na porażenie chorobami i posusz. Na terenie parku wykonano nasadzenia zastępcze.
- wymianę około 15 ha trawników i zabezpieczono je przed kretami,
- wymianę małej architektury, ławek i koszy na śmieci,
- wykonano miejsca do aktywnego wypoczynku w ramach zapisu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powstały korty tenisowe, ścieżka rowerowa, siłownia na wolnym powietrzu, ścianka wspinaczkowa, fontanny, ogródek jordanowski i park linowy. Ponadto teren ten wyposażono w budynek zaplecza kortów, kawiarenkę i pijalnię wód, zabudowę kubaturową i nowe ciągi spacerowe [4].

Z zamierzonych celów nie udało się zrealizować przywrócenia dotychczasowej funkcji basenu termalno-solankowego i odbudowy jego całego terenu oraz przebudowy sportowego boiska z nowymi trybunami, oświetleniem i zapleczem gospodarczym.

Park Sosnowy

Teren Parku Sosnowego w 1850 roku został przyłączony do Ciechocinka, jako piaszczyste wydmy. Już pod koniec XIX wieku, według projektu Szaniora posadzono tam dwuletnie sadzonki sosny pospolitej. Nierównomierne pokrycie parku roślinnością świadczy o miejscowym wysypywaniu borowiny z pobliskiego Domu Zdrojowego.

Do 1983 roku zachował się swobodny układ parku, z alejkami spacerowymi, prowadzącymi do każdej strefy. Gęste zadrzewienie zapewnia dużo spokoju odwiedzającym, według indywidualnych potrzeb [2].

Obecnie teren parku zajmuje około 8 ha i został objęty programem rewitalizacji na lata 2009-2013. W zakresie projektu była rewitalizacja całego obszaru. W tym okresie zrealizowano:

- usunięto 30 sztuk sosny pospolitej,
- poprawiono stan techniczny ścieżek spacerowych,
- wymieniono wszystkie ławki wraz z koszami na śmieci,
- oświetlono i przebudowano boisko sportowe,
- wykonano nowe nasadzenia i rabaty,
- wymieniono 41 lamp oświetleniowych [4].

Przeprowadzona rewitalizacja w Parku Sosnowym wpłynęła na poprawę funkcjonalności wszystkich stref, park zyskał na estetyce oraz poprawie bezpieczeństwa.

Partery zieleni im. Doc. Zygmunta Hellwiga

Partery Hellwiga znajdują się w obniżeniu terenu pomiędzy ulicami Armii Krajowej i Nieśzawskiej. Od północnego-wschodu graniczą z Łazienkami nr III i Łazienkami nr IV. Zaprojektowane zostały przez doc. Zygmunta Hellwiga w 1934 roku. To podłużny ciąg spacerowy, otoczony z dwóch stron bogatymi kompozycjami z roślin jednorocznych. Naprzeciw wejścia Łazienek nr III znajduje się słynny dywan kwiatowy. Jego kompozycja i układ zmieniana jest co roku, składa się średnio z 100-120 tys. gatunków roślin kwitnących i o ozdobnych liściach. Kwietnikom towarzyszą rozległe tereny trawiaste i pojedyncze egzemplarze drzew. Na wprost wejścia Łazienek nr IV znajduje się fontanna w otoczeniu barwnych kwietników [2].

Teren parterów został objęty programem rewitalizacji na lata 2009-2013. W tym okresie z zamierzonych prac zrealizowano wymianę na całym terenie obrzeży murków [4]. Dodatkowo na całym terenie odnowiono trawniki, zainstalowano automatyczne nawadnianie, wymieniono małą architekturę. Wykonano renowację fontanny i kwietników w jej oto-

czeniu. Wpłynęło to na zwiększenie turystyki w tym miejscu, kuracjusze chętniej wypoczywają na świeżym powietrzu.

4. ANALIZA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

Przedstawiony projekt oparty został na analizach natężenia ruchu pieszego wykonano w celu oceny jakości zagospodarowania terenu, wyposażenia go w infrastrukturę techniczną oraz zapewnienia miejsc rekreacji aktywnego i biernego wypoczynku. Po przeanalizowaniu wyników badań otrzymano miejsca najchętniej odwiedzane przez turystów oraz te o średnim, niskim i znikomym natężeniu ruchu pieszego.

Na całym obszarze poddanego analizie wyznaczono 6 miejsc o najwyższym natężeniu ruchu pieszego. To centrum strefy „A” - teren w Parku Zdrojowym przy Muszli Koncertowej i Pijalni Wód Mineralnych oraz obszar przy stawie wodnym, Plac Gdański wraz z Zegarem Kwiatowym, deptak – ul. Tężniowa i teren przy fontannie „Grzybek”. Dobrze zaprojektowana przestrzeń, wyposażona w infrastrukturę techniczną, zapewniająca odwiedzającym miejsca do różnorodnego spędzania wolnego czasu – przyciągają kuracjuszy, turystów i mieszkańców.

W celu zwiększenia potencjału turystycznego uzdrowiska Ciechocinek, należy popracować nad wzbogaceniem miejsc, niechętnie odwiedzanych przez turystów. Estetycznie zagospodarowany teren, wyposażony w urządzenia techniczne, gwarantujące ciekawą możliwość spędzenia czasu na świeżym powietrzu, zainteresują nie tylko lokalną ludność. Dawniej Ciechocinek przyciągał rzesze turystów i słynął z kompleksu basenu termalno-solankowego. W sezonie letnim przyjeżdżała ludność z całego województwa, by móc skorzystać z ciekawych usług uzdrowiska. Jego wyłączenie z oferty atrakcji Ciechocinka to ogromna strata dla budżetu miasta. Jego wyremontowanie i przywrócenie funkcjonowania, wprowadziłoby pozytywny aspekt w uzdrowisku, wzbogacając strefę turystyczną – dostępną dla wszystkich.

5. PRZYKŁADOWA KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Przestrzeń publiczna w Parku Tężniowym to tzw. Park Zdrowia. Przeprowadzona analiza natężenia ruchu pieszego, wskazuje na niskie zainteresowanie danym terenem. W celu zwiększenia zainteresowania przez turystów i mieszkańców w tym miejscu, przede wszystkim zachęcenie ludzi do przebywania na tym obszarze, wymagane jest jego zagospodarowanie, poprawa estetyki, wyposażenia miejsca w infrastrukturę techniczną oraz zaoferowanie miejsc, w których można zatrzymać się na dłużej.

Głównym założeniem projektu było stworzenie przestrzeni rekreacyjnej, wpasowanej w charakter zabytkowej zabudowy uzdrowskiej oraz w wymagania strefy „A” ochrony uzdrowskiej i ochrony konserwatorskiej. Ważne było zachowanie płynnego połączenia architektury Tężni z projektowaną przestrzenią oraz wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w oparciu o historyczną wiedzę. Pozostałe, równie istotne, założenia projektowe to:

- stworzenie przestrzeni rekreacyjnej, ogólnodostępnej, oryginalnej, przyjaznej dla osób w każdym wieku, kuracjuszy, turystów i mieszkańców,
- uwzględnienie potrzeb osób starszych, niepełnosprawnych, dorosłych oraz dzieci i młodzieży,
- wyposażenie całego terenu w infrastrukturę techniczną,
- stworzenie punktu dla lokalnych sprzedawców i ich regionalnych wyrobów,
- zorganizowanie miejsca dla najmłodszych,
- przedstawienie historii uzdrowiska i miasta, w postaci ścieżki edukacyjnej,
- poprawa wizerunku i całego otoczenia istniejącej restauracji.

6. ZAKOŃCZENIE

Ciechocinek jest miastem uzdrowiskowym posiadającym duże obszary terenów zieleni, które w strefie A osiągają powierzchnię ok. 80%. Największe znaczenie w urządzonej zieleni miejskiej mają parki spacerowo-wypoczynkowe: Zdrojowy, Tężniowy i Sosnowy oraz liczne skwery i zieleńce. Dodatkową atrakcją są corocznie komponowane dywany kwiatowe. Zieleń zapewnia kuracjom relaks, wypoczynek bierny i czynny oraz wpływa pozytywnie na cały proces leczenia sanatoryjnego.

Przedstawiony projekt zagospodarowania został wykonany w przestrzeni publicznej w Parku Tężniowym jako tzw. Park Zdrowia. Zaprojektowana przestrzeń rekreacyjna uwzględnia potrzeby osób w każdym wieku i służy zarówno mieszkańcom, jak i kuracjom oraz turystom odwiedzającym miasto. Zaproponowane analizy i prace projektowe wpłyną na zwiększenie atrakcyjności Ciechocinka.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Fandom, http://warszawa.wikia.com/wiki/Franciszek_Szanior, dostęp/access 2018-02-14
- [2] Iwanowskiej-Jeske D., *Uzdrowisko Ciechocinek*, Wyd. Sport i Turystyka, Warszawa
- [3] Kubiak S., *Ciechocinek dzieje uzdrowiska*, Włocławskie Towarzystwo Naukowe, Włocławek, 1983
- [4] Lokalny program rewitalizacji miasta Ciechocinka 2009-2015, Ciechocinek
- [5] Małecka B. Marcinkowski J., Rys historyczny rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego, w: *Problemy Higieny i Epidemiologii*, UM, 2007, 88(2), Poznań
- [6] Pawlikowska-Piechotka A., *Turystyka i rekreacja w zabytkowych parkach uzdrowiskowych*, w: *Inżynieria Ekologiczna*, 2012, nr 30
- [7] Piróg M. Architektura drewniana w tożsamości uzdrowisk Dolnośląskich, w: *Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr.*, OL PAN, 2011, 92-98
- [8] Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Ciechocinek, http://www.ciechocinek.pl/upload/file/um/2016/Konsultacje_strategia/24_03_2016_Strategia_Rozwoju_Gminy_Miejskiej_Ciechocinek_2015-2020.pdf, dostęp/access 14.02.2018
- [9] Ustawy o uzdrowiskach z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz.U. 2005 nr 167 poz. 1399).

O AUTORZE

Wiesława Gadomska - Architekt, absolwentka Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej. Od 2000 roku pracuje w Katedrze Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (od 2008 na stanowisku adiunkta). Prowadzone działania naukowe dotyczą kształtowania krajobrazu kulturowego w różnych skalach i kontekstach przestrzennych. Wynikiem dotychczasowych badań jest opublikowanie 49 publikacji w czasopiśmie naukowych i monografiach oraz realizacja kilku wystaw fotograficzno-reporterskich o przestrzeniach parkowych Nowego Jorku.

Kontakt | Contact: wiga@uwm.edu.pl

Wioletta Wasylić –Architekt krajobrazu, absolwentka Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Laureatka konkursu na koncepcję zagospodarowania terenu wokół zamku i jego najbliższego otoczenia w Świeciu. Od 2016 roku sprawuje nadzór inspektorski przy nasadzeniach kompensacyjnych drzew na terenie gminy miasta Toruń w ramach inwestycji rozbudowy Szpitala Wojewódzkiego w Toruniu.

Kontakt | Contact: wioletta.wasylik@gmail.com